

УДК 378:373.31+372.874
DOI: 10.24144/2524-0609.2020.46.207-211

Шостачук Тетяна Всеволодівна
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедра образотворчого мистецтва та дизайну
Житомирського державного університету імені Івана Франка
м. Житомир, Україна
tatianashmelioval@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4542-2835>

ЖИТТЯ І ТВОРЧІСТЬ БОГДАНА НАВРОЧИНЬСЬКОГО – ОДНОГО З ФУНДАТОРІВ ПОЛЬСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ КУЛЬТУРИ

Анотація. Метою статті є дослідження наукового внеску Б. Наврочинського в становлення й розвиток польської педагогіки культури. Багатогранність проблеми зумовила необхідність застосування в комплексі таких методів дослідження: загальнонаукового (аналіз, синтез, порівняння та узагальнення, які є необхідними для вивчення та узагальнення наукових праць польських й українських учених); пошуково-бібліографічного (вивчення автентичних польських і вітчизняних бібліографічних та педагогічних видань); системно-функціонального (узагальнення та обґрунтування закономірностей розвитку польської педагогіки культури). У статті досліджено життєвий і творчий шлях Б. Наврочинського – видатного польського ученого та філософа виховання, одного з творців польської наукової педагогіки. Визначено ключові положення педагогіки культури, представлені в працях ученого. Охарактеризовано сутність культури та її цінностей. Особливу увагу звернено на тематику доцільності педагогічної діяльності, спрямованої на формування людської особистості. Визначено процеси, які, за Б. Наврочинським, формують духовне життя людини. Проаналізовано «ідеал освіти», що інтегрує цілі виховання й навчання та виражає глибокі потреби суспільства. Обґрунтовано внесок Б. Наврочинського в розвиток польської педагогічної думки.

Ключові слова: культура; педагогіка культури; цінності; особистість; виховання; ідеал освіти.

Вступ. В історії польської педагогіки особливий інтерес становлять питання педагогіки культури, в дослідженні яких виникають певні труднощі через відсутність її цілісного трактування.

Польська педагогіка культури, яка виникла на рубежі XIX–XX століть, до 1948 р. перебувала на стадії «теоретизації і системагізації». Саме в цей час відбувалося теоретичне оформлення педагогічної концепції педагогіки культури. Це був період класичної педагогіки культури, спрямованої на формування духовності людини.

Видатним творцем польської педагогіки культури цього періоду став Б. Наврочинський (B. Nawroczyński, 1882–1974). Науковець розробив засади з багатьох питань в галузі педагогіки, філософії виховання, а його науковий доробок спонукав педагогів наступних поколінь до нових пошуків. Час показав що праці Б. Наврочинського виявлялися ефективним антидотом до сучасної тенденції занепаду виховання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом у Республіці Польща з'явилася низка публікацій, в яких досліджується місце Б. Наврочинського в польській гуманітарній науці – наставника багатьох видатних науковців (Т. Вілоха (T. Wiloch), Е. Домбровської (E. Dąbrowska), А. Моньке-Станікової (A. Mońke-Stanikowa) та ін.).

Концепція педагогіки Б. Наврочинського як гуманістично-суспільної науки була проаналізована в праці Я. Косткевич (J. Kostkiewicz).

Особливі заслуги в популяризації ідей Б. Наврочинського та його творів належать польській дослідниці А. Моньке-Станікової. Опубліковані твори Б. Наврочинського (зі вступним словом А. Моньке-Станікової) слугували й надалі служитимуть багатством поколінням майбутніх педагогів [2].

У сучасних дослідженнях представлений новий погляд на діяльність Б. Наврочинського. Так, В. Оконь (W. Okoń) вважав його видатним педагогом, називаючи *вчителем учителів* [7], а Ч. Купішевич (C. Kupisiewicz) вписав Б. Наврочинського у реєстр найвидатніших учителів Польщі [4].

Цікаві дослідження наукового доробку Б. Наврочинського знаходимо в працях українських науковців: О. Гончаренко («Філософія культури Богдана Наврочинського»); О. Караманова («Актуалізація реформаторських ідей педагогіки культури у викладанні міждисциплінарних педагогічних курсів»); Г. Ніколаї («Музично-педагогічна компаративістика: шляхи розвитку») та ін.

Метою статті є дослідження наукового внеску Б. Наврочинського в становлення й розвиток польської педагогіки культури. У межах поставленої мети необхідно вирішити такі завдання: окреслити основні життєві етапи; визначити характеристику культури та її цінностей в працях Б. Наврочинського; встановити процеси, які, на думку науковця, формують духовне життя людини. **Методи дослідження.** Багатогранність проблеми зумовила необхідність застосування в комплексі таких методів дослідження: загальнонаукового (аналіз, синтез, порівняння та узагальнення, які є необхідними для вивчення та узагальнення наукових праць польських й українських учених); пошуково-бібліографічного (вивчення автентичних польських і вітчизняних бібліографічних та педагогічних видань); системно-функціонального (узагальнення та обґрунтування закономірностей розвитку польської педагогіки культури).

Виклад основного матеріалу. Наукові дослідження Б. Наврочинського досить різноманітні; в них відображено різнобічність його інтересів: педагогіка, юриспруденція, філософія та філологія.

Становлення Б. Наврочинського як ученого й педагога припало на 1909–1920 рр., попри те, що протягом цього часу він двічі заарештовувався царським урядом за участь у таємних політичних організаціях. Після останнього виходу з в'язниці він був вимушений виїхати для подальшого навчання філософії до Берліну (де викладали Г. Зіммель і К. Струмппф (G. Simmel і K. Strumpf)) та Лейпцигу (лекції В. Вундта (W. Wundt)). Після повернення в країну під наглядом царської поліції учений почав читав лекції з польської літератури та пропедевтики філософії у приватних навчальних закладах Варшави (1909–1917

рр.). У 1911 р. Б. Наврочинський виїхав до Дерпта, де закінчив юридичну школу, а в 1914 р. він отримав ступінь доктора наук у Львівському університеті (під керівництвом проф. К. Твардовського).

З 1915 р. Б. Наврочинський почав працювати над організацією шкільної освіти в Польщі. Він очолював Департамент Релігійних Конфесій і Народної Освіти при Раді Регентства, де зустрівся з Т. Лопушанським (Т. Łopuszański), чия особистість, стиль роботи та громадянська позиція вплинули на рішення Б. Наврочинського зосередитися виятково на педагогії. За короткий час Б. Наврочинський став начальником секції середніх шкіл, потім інспектором середніх шкіл і головою Педагогічної Комісії Міністерства Релігійних Конфесій та Народної Освіти. Науковець поєднував свої службові обов'язки з роботою редактора: до 1936 р. він редагував щомісячне видання Педагогічний Часопис (*Przegląd Pedagogiczny, 1917-1919 pp.*) та «Виховання вдома й в школі» (*Wychowanie w Domu i w Szkole*).

Багато свого часу Б. Наврочинський присвячував суспільній діяльності в Польській Асоціації Вчителів (*Stowarzyszeniu Nauczycielstwa Polskiego, 1905 p.*), яка згодом приєдналася до Товариства Вчителів Вищих Шкіл, та створеному пізніше спільному Товариству Вчителів Середніх і Вищих Шкіл. Спираючись на науково-педагогічний досвід, учений написав «Наукове програмно-структурне обґрунтування вищої школи» та наукову працю «Учень і клас» (1923 р.). Останній твір сприяв становленню Б. Наврочинського як професора: спочатку в Державному Педагогічному Інституті у Варшаві, а потім у Познанському університеті (1925р.).

У 1926 р. Б. Наврочинський повертається до Варшави, де створює першу у Варшавському Університеті кафедру педагогіки (з цієї кафедри утворився сучасний Педагогічний факультет Варшавського Університету), яку він безперервно очолював до початку Другої світової війни

Це був період піднесення наукової творчості Б. Наврочинського. Серед найважливіших робіт цього часу: «Свобода й примус у вихованні» (*Swoboda i przymus w wychowaniu, 1929 p.*), «Польська педагогічна думка» (*Polska myśl pedagogiczna, 1938 p.*), Сучасні педагогічні течії (*Współczesne prądy pedagogiczne, 1939 p.*). Особливо цінною була наукова праця «Принципи навчання» (*Zasady nauczania, 1930 p.*), яка кілька разів перевидавалася у міжвоєнний період, двічі – в Польській Народній Республіці, та ставши на багато років не тільки підручником з дидактики, а й фактично з педагогіки.

У Варшавському Університеті Б. Наврочинський створив Педагогічну Студію для випускників університетів, які планували працювати в освіті з метою підготовки висококваліфікованих викладачів.

Пізніше науковця включили до групи найвидатніших професорів Варшавського університету.

У роки нацистської окупації учений продовжував активно працювати. Він організував у Варшаві таємні університетські набори; за дорученням польської конспіративної влади був інспектором таємного Варшавського Університету для нагляду за регулярністю та відповідністю проведених занять, які найчастіше проходили на приватних квартирах слухачів або викладачів.

У цей період дещо призупинилася його науково-дослідницька робота. Єдина книга, написана під час окупації, – «Духовне життя. Нарис філософії культури» (*Życie duchowe. Zarys filozofii kultury*) (опублікована в 1947 р.). Це результат філософських роздумів і трагічних переживань автора над своєю

долею і долею всього народу. У Польській Народній Республіці проф. Т. Котарбінський (Т. Kotarbiński) рекомендував цей твір для читання на філософських і педагогічних семінарах, зважаючи на проблематику та концептуальні засади, а також за «прозорість і ясність викладення складних речей» [8, с. 562].

Після Варшавського повстання Б. Наврочинський змушений був покинути місто. Він зупинився в м. Ченстохові, де організував таємні вищі навчання разом із професорами, які прибули з Варшави та з інших університетських міст (головним інспіратором і науковим керівником Ченстоховських академічних курсів був професор Р. Поллак (R. Pollak), директором – Ф. Дзик (F. Dzik)). Професор Б. Наврочинський зосередився на організації педагогічного коледжу разом із доктором Х. Похоською (H. Pohoska) та проф. С. Балеєм (S. Baleyem). До Варшави вчений повернувся у 1945 р. [8, с. 564].

Б. Наврочинський увійшов в історію польської педагогіки, насамперед, як дослідник духовного життя. У книзі «Духовне життя. Нариси філософії культури» він писав, що кожна нормальна людина є учасником духовного життя, а її найважливіша характеристика – прагнення до цілеспрямованої діяльності. Науковець був переконаний: на основі духовного життя існують «культурні факти» й «факти культуральні». Б. Наврочинський так пояснював різницю між ними: «Культурний факт є фактом суспільним, який є спільним для багатьох груп, де він кружить між їх учасниками й переходить в традицію. З таких фактів складається культура, яку ми розуміємо в біологічному чи соціологічному сенсі. Тоді як життя духовне складається з фактів культуральних. Кожний такий факт скерований на цілі, обов'язкові в даній культурі» [5, с. 45-46].

На переконання ученого, «культурна діяльність» – це діяльність, яка спрямована на мету та має позитивну цінність, а відтак є діяльністю «*телехормічною*» (*telehormiczna*) (гр. *tele* – цілі та *hormè* – прагнення, імпульс, *телехормізм* – скерованість на ціль). Згідно з Б. Наврочинським, телехормізм – ознака всієї культурної діяльності людини [5, с. 72].

У концепції Б. Наврочинського головною є теза про тісний зв'язок діяльності у сфері культури зі світом цінностей; наслідком культурної діяльності є витвори культури (культурні цінності, в яких досягаються певні цілі), а їх сенсом – нормативні цінності [3, с. 53].

Культурні цінності характеризуються внутрішнім порядком і створюють компактні системи, які організуються навколо нормативних цінностей. Серед цих систем є: зовнішні структури (твори мистецтва, науки або техніки) й внутрішні (характер, особистість) [3, с. 55-56]. Варто зазначити, що Б. Наврочинський наголошує на взаємному проникненні цих структур: «... два типи структур, очевидно, не існують взаємно ізольованими в культурі (...). Навпаки, вони повинні бути відкритими один до одного, оскільки течії духовного життя вільно протікають через обидва; оскільки те, що народжується у внутрішніх структурах, виражається у зовнішніх структурах, і вони знову мають потужний вплив на розум, характери й особистостей» [5, с. 121].

У своїй концепції вчений пропонує ієрархію цінностей, яку очолюють абсолютні цінності: святість, істина, краса й благо. Ці категорії є передумовою для розуміння культури. Ієрархія цінностей ґрунтується на ієрархії духовного життя (внутрішнього аспекту культури).

За концепцією Б. Наврочинського, культура має три яруси: найнижчий – *матеріальна культу-*

ра (технічні відділи, господарства); *ярус цивілізації* (сфера соціального, національного й державного життя), а найвище автор розміщує *духовну культуру* (науку, мистецтво, релігію). Поділ на яруси доповнюється вертикальним поділом культури на суб'єктивну, об'єктивну й зоб'єктивізовану культуру [5, с. 246-248].

Духовне життя – це життя культури, яке включає: існуючі твори культури, діяльність та історичні процеси. Культура виступає своєрідним з'єднувачем особистого й суспільного. Співдія з цінностями культури спонукає людину до розвитку, до «будування

себе» [1, с. 45].

Суттю духовного життя людини є взаємодія двох складових: діяльності й культурних цінностей (творів), яка відбувається в таких процесах: 1) розуміння культурних цінностей, заглиблення в їх суть та використання, відповідно до їх призначення; 2) формування (засвоєння творів культури) – у результаті спілкування суб'єкта з культурними цінностями формується власна структура цінностей, настає інтроспекція їх сенсу; 3) створення цінностей культури (відповідно до існуючих зразків або до власного ідеалу) (Рис. 1.)

Рис. 1. Процеси, які формують духовне життя людини [Джерело: доробок Б. Наврочинського]

Ці процеси ставлять перед людиною особливі завдання та визначають її місце в культурі [5, с. 134-158].

Професор Б. Наврочинський – перший польський автор, який увійшов у світ педагогіки з дидактичними лекціями на тему педагогіки культури, що мало велике когнітивне й праксеологічне значення. Власне, Б. Наврочинський подарував польським учителям дидактику, в якій удосконалив основу освіти в традиційній школі.

Педагогіка культури була другим, окрім національної педагогіки, напрямком польської педагогічної думки, в якому методика виховання базувалася на дидактиці І. Гербарта. Метою виховання у педагогіці культури, на думку Б. Наврочинського, є «формування нових поколінь на ґрунті існуючої культури, з метою активної та творчої участі в ній» [6, с. 546].

Педагогіка культури розглядає культуру як чинник, що об'єднує універсальні цінності з індивідуальними, а також загальнолюдські та національні. «Глибоко засвоєна культура, – писав Б. Наврочинський, – навчає вихованця, формує його духовно, робить людину відповідною даній історичній епосі, членом свого народу, своєї професійної групи та вводить в коло загальнолюдських цінностей. Цей процес можна назвати процесом духовної асиміляції» [6, с. 546].

Розкриваючи перспективи педагогічної теорії, Б. Наврочинський наголошував на необхідності визначення педагогічного ідеалу в освіті. Серед польських представників педагогіки культури він був першим, хто пов'язав ідеал виховання з потребами

нації, яка відроджується. Учений виклав свою позицію у згаданій вище праці «Принципи навчання» та визначив ідеал освіти як «прояв духовного життя» [9, с. 331]. «Ідеал освіти, – зазначав він, – заснований на злитті в одну гармонійну, живу й постійно розвиваючу духовну сукупність двох чинників: один із них – дуже цінні й водночас різноманітні культурні цінності, другий – особистість, яка їх засвоює й зростає до активності, незалежності й творчості та наділена індивідуальністю і яскравою неповторністю. Досягненням цього є освічена людина» [9, с. 331]. Б. Наврочинський також стверджував, що особистість, яка формується в служінні культурним цінностям, повинна бути продуктом вільного розвитку «зсередини», але якщо вона сприяє розвитку культури суспільства, вона також повинна бути результатом розвитку «ззовні» [9, с. 332].

На думку вченого, через «переживання» і «розуміння» цінностей відбувається зустріч людини з культурою. Це досягається, насамперед, через навчання, спрямоване на формування особистості вихованця, який «переживає» й «розуміє» культуру. На цій підставі Б. Наврочинський проголошував широкі можливості педагогіки – науки, що має набути загальної обов'язковості.

Б. Наврочинський вважав що найвищою, найбільш далекосяжною метою педагогічного процесу є формування багатой і сильної особистості. На переконання вченого, до цієї мети може призвести однаково як навчання, так і виховання, між якими існує тісний зв'язок – спільна мета: вдосконалення людини в цілому й, як наслідок, формування незалежної та

творчої особистості.

Спільний простір навчання й виховання Б. Наврочинського визначає як «освіту»: «Галузь освіти, в широкому розумінні, частково відбувається на території виховання, частково на території навчання, приймаючи те, що ці різні частини мають дещо інший характер», – писав він. Посилаючись на погляди Г. Кершенштейнера, вчений стверджував, що, можливо, теорія освіти так чи інакше перетинається з теорією виховання (моральні цінності) та теорією навчання (пізнавальні цінності) [6, с. 15].

Особливого значення в науковій творчості Б. Наврочинського набула тематика доцільності педагогічної діяльності, найвищим ступенем якої стане формування людської особистості. Ідеться про створення незалежної, сильної, творчої та всебічної особистості, яка здатна підтримувати складне соціальне життя на досягнутому рівні та забезпечити його подальший розвиток. До цієї мети повинні бути скеровані навчання та виховання. І цьому відповідає ідеал освіти, який інтегрує цілі виховання й навчання та сприймається як особисте благо, злите з усією індивідуальністю людини, котра остаточно не зупиняється в пошуках шляхів самовдосконалення. В ідеалі

освіти Б. Наврочинського, в аспекті універсалістських переконань, людський розвиток повинен бути максимально глибоким, цілісним та послідовним.

У 1994 р. ім'я Б. Наврочинського було присвоєно одній із зал Варшавського університету. До цієї події видано збірник праць під назвою: «Богдан Наврочинський, учений-гуманіст-вихователь» (*Bogdan Nawroczyński uczonego – humanista – wychowawca*). Як зазначив В. Шулякевич (W. Szulakiewicz) «... найкраще справу життя Б. Наврочинського описують категорії, що знаходяться у назві збірника праць» [10, с. 89].

Висновки. Богдан Наврочинський був одним із тих польських представників педагогіки культури, який визначив мету виховання у формуванні нових поколінь на основі наявної культури, з метою активної та творчої участі в ній. Його наукові праці мали великий вплив на учених і педагогів та проявилися в різних новаторських діях у галузі педагогічної практики. Результат проведеного аналізу наукових праць Б. Наврочинського дозволив окреслити перспективи подальших досліджень польської педагогіки культури, а саме виокремлення особистісно-творчої ролі цінностей як одного з її критеріїв.

Список використаної літератури

- Gajda J. *Pedagogika kultury w zarysie*. Kraków: Impuls, 2006. 320 s.
- Hellwig W. Okres poznański w działalności naukowej Bogdana Nawroczyńskiego / W: *Bogdan Nawroczyński uczonego – humanista – wychowawca* / red. nauk. A. Mońka-Stanikowa, S. Mieszalski, A. A. Kotusiewicz. Warszawa, 1996. S. 87–91.
- Kuleta A. Człowiek i kultura w myśli filozoficznej Bogdana Nawroczyńskiego / W: *Kultura współczesna a wychowanie człowieka* / pod redakcją Dariusza Kubinowskiego. Lublin, 2006. S. 53–64.
- Kupisiewicz C., Kupisiewicz M. *Poczet wybitnych nauczycieli*. Pułtusk: Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztora, 2006. 204 s.
- Nawroczyński B. *Życie duchowe. Zarys filozofii kultury*. Kraków-Warszawa: Księgarnia Wydawnicza F. Pieczęt-kowski i SKA, 1947. 296 s.
- Nawroczyński B. *Zasady nauczania*. Wrocław: Wydawnictwo Ossolineum, 1957. 371 s.
- Okoń W. *Wizerunki sławnych pedagogów polskich*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 1993. 393 s.
- Osińska W. Bogdan Nawroczyński (1882-1974). *Kwartalnik historii i Techniki*, 1974. T. 19. № 3. S. 561–566.
- Jaroszuk T. Teoria wykształcenia w myśli pedagogicznej Bogdana Nawroczyńskiego. In Sztobryn S., Wasilewski M., Rojek M. (ed.), *Metamorfozy filozofii wychowania. Od antyku po współczesność*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2012. S. 331–336.
- Szulakiewicz W. Bogdana Nawroczyńskiego (1882–1974) zasługi w awansie akademickim pedagogiki – opiniotwórczy głos uczonego. *Przegląd Historyczno-Oświatowy*. 2017. № 3-4. S. 87–104.
- Wołoszyn S. *Nauki o wychowaniu w Polsce w XX wieku*. Kielce: Strzelec, 1998. s. 282.

References

- Gajda, J. (2006). *Pedagogika kultury w zarysie* [Outline of the pedagogy of the culture]. Impuls. [in Polish].
- Hellwig, W. (1996). Okres poznański w działalności naukowej Bogdana Nawroczyńskiego [The Poznań period in the scientific activity of Bogdan Nawrochynski]. In A. Mońka-Stanikowa, S. Mieszalski, A. A. Kotusiewicz (Eds.). *Bogdan Nawroczyński uczonego – humanista – wychowawca* (pp. 87–91). Warszawa. [in Polish].
- Kuleta, A. (2006). Człowiek i kultura w myśli filozoficznej Bogdana Nawroczyńskiego [The man and the culture in the philosophical thought of Bogdan Nawrochynski]. In D. Kubinowski (Ed.). *Kultura współczesna a wychowanie człowieka* (pp. 53–64). Lublin. [in Polish].
- Kupisiewicz, C., Kupisiewicz, M. (2006). *Poczet wybitnych nauczycieli* [A list of outstanding teachers]. Akademia Humanistyczna im. A. Gieysztora. [in Polish].
- Nawroczyński, B. (1947). *Życie duchowe. Zarys filozofii kultury* [Spiritual life. Outline of the philosophy of the culture]. Księgarnia Wydawnicza F. Pieczęt-kowski i SKA. [in Polish].
- Nawroczyński, B. (1957). *Zasady nauczania* [The principles of teaching]. Wydawnictwo Ossolineum. [in Polish].
- Okoń, W. (1993). *Wizerunki sławnych pedagogów polskich* [The images of famous Polish educators]. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne. [in Polish].
- Osińska, W. (1974). Bogdan Nawroczyński (1882-1974) [Bogdan Nawrochynski (1882-1974)]. *Kwartalnik historii i Techniki*, 3, 561–566. [in Polish].
- Jaroszuk T. (2012). Teoria wykształcenia w myśli pedagogicznej Bogdana Nawroczyńskiego [The theory of education in the pedagogical thought of Bogdan Nawrochynski]. In Sztobryn S., Wasilewski M., Rojek M. (ed.). *Metamorfozy filozofii wychowania. Od antyku po współczesność* (pp. 331–336). Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. [in Polish].
- Szulakiewicz, W. (2017). Bogdana Nawroczyńskiego (1882–1974) zasługi w awansie akademickim pedagogiki – opiniotwórczy głos uczonego [The merits in the promotion of academic pedagogy as formative opinion of Bogdan Nawrochynski (1882–1974)]. *Przegląd Historyczno-Oświatowy*, 3-4, 87–104. [in Polish].
- Wołoszyn, S. (1998). *Nauki o wychowaniu w Polsce w XX wieku*. Strzelec. [in Polish].

Стаття надійшла до редакції 15.10.2020 р.
Стаття прийнята до друку 21.10.2020 р.

Shostachuk Tetiana

Candidate of Pedagogical Sciences, Ph.D., Associate Professor

Department of fine arts and design,

Zhytomyr State University named after Ivan Franko, Zhytomyr, Ukraine

**THE LIFE AND THE WORK OF BOGDAN NAWROCZYŃSKI WHO WAS ONE OF THE
FOUNDERS OF POLISH PEDAGOGY OF THE CULTURE**

Abstract. The aim of the article is to study the scientific contribution of B. Nawroczyński to the formation and development of Polish pedagogy of culture. The versatility of the problem necessitated the use of the following research methods in a complex: general scientific (analysis, synthesis, comparison and generalization, which are necessary for the study and generalization of scientific works of Polish and Ukrainian scientists); search and bibliographic (study of authentic Polish and domestic bibliographic and pedagogical publications); system-functional (generalization and substantiation of regularities of development of Polish pedagogy of culture). We explored the life and creative path of B. Nawroczyński, who was a prominent Polish scientist and a philosopher of education, one of the creators of Polish scientific pedagogy. We determined the key provisions of pedagogy of culture, presented in the works of the scholar. The essence of the culture and its values were described. Particular attention was paid to the expediency of pedagogical activities aimed at the formation of human personality. We determined the processes that form the spiritual life of a person according to B. Nawroczyński. We analyzed the «ideal of education», that integrates the goals of education and training and expresses the deep needs of society. The scholar had considered that the highest and most far-reaching goal of the pedagogical process was forming of a rich and strong personality. According to B. Nawroczyński learning and upbringing can lead to this goal. There is a close connection between them, it's a common goal, that is the improvement of a man as a whole and, as a consequence, the formation of an independent and creative personality.

Key words: culture; pedagogy of culture; values; personality; education; ideal of education.